

Об'єкт злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів: постановка проблеми

О. Ю. ВІТКО

аспірант Національної академії управління

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що наука кримінального права на сьогоднішній день є досить систематизованою та розвинутою, в ній теж зустрічається досить багато спірних та не вирішених питань, одним з яких є проблема розуміння сутності об'єкта злочину. Так, у науці кримінального права досі не сформувалося єдиного погляду на те, що є об'єктом злочину, а тому, відповідно, на сьогоднішній день немає і єдиного розуміння об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів.

Аналіз останніх публікацій. Вчені, які займалися питанням об'єкта злочину, висувають різні, іноді суперечливі, точки зору. Зокрема В. П. Ємельянов, вважає за об'єкт злочину сфери життєдіяльності людей, П. С. Матишевський визначає його, як соціально-значущі цінності, які охороняються кримінальним законом [1, 56]. У свою чергу, Б. С. Гавриш вважає об'єктом злочину як соціально значущі цінності, так і інтереси чи блага, на які посягає особа [1, 56-57]. На наш погляд, найбільш переконливою точкою зору на цю проблему є позиція В. Я. Тація, який вважає, що об'єктом злочину виступають об'єктивно існуючі в суспільстві відносини між людьми, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність [2, 13-21]. Проте до нинішнього часу проблема об'єкта злочину остаточно не вирішена.

Мета і завдання дослідження. Головною метою дослідження є проведення аналізу структури суспільних відносин, що склалися в сфері випуску та обігу цінних паперів, визначення поняття об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, а також проведення класифікації безпосередніх об'єктів відповідних злочинів.

Основний зміст роботи. Проводячи дане дослідження, ми будемо керуватися точкою зору про об'єкт злочину як суспільні відносини.

У першу чергу, для того щоб глибше зрозуміти особливості об'єкта злочину в сфері випуску та обігу цінних паперів, потрібно в цілому дослідити зміст і структуру суспільних відносин, а також види об'єктів злочину.

На думку Б. С. Нікіфорова, суспільні відносини це — діяльність учасників чи певне розташування людей стосовно один одного або те та інше водночас [3, 64].

Щодо структури суспільних відносин, то найбільшого поширення набула концепція тричленної структури суспільних відносин, розроблена О. В. Дроздовим. Згідно вказаної концепції суспільні відносини включають у себе: носіїв (суб'єктів) або учасників суспільних відносин; предмет, з приводу якого існують суспільні відносини; соціально значуща діяльність (соціальний зв'язок) як зміст відносин [4, 22-69].

Крім цього, варто зазначити, що суспільні відносини неоднорідні за своєю природою, з чого випливає, що злочинні посягання спрямовані на різні суспільні відносини, а отже, і об'єкти таких посягань також будуть різними. Класифікація об'єктів злочинів пов'язана з необхідністю більш повного розкриття їх соціально-

правової значущості. Більш того, класифікація об'єктів злочину дозволяє виявити їх істотні ознаки та вплив на розвиток кримінального законодавства в цілому.

Загальновизнаною в науці кримінального права є «вертикальна» і «горизонтальна» класифікації об'єктів злочину. Згідно класифікації «по вертикалі», виділяють загальний, родовий та безпосередній об'єкти.

Загальний об'єкт утворює сукупність усіх суспільних відносин, що поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність. Під родовим об'єктом розуміється об'єкт, яким охоплюється певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин. Безпосередній об'єкт злочину становлять ті конкретні суспільні відносини, які поставлені під охорону певної статті Особливої частини КК і яким злочиним заподіюється істотна шкода [5, 111-122]. Поряд із класичною тріступеневою класифікацією деякі теоретики кримінального права визначають і видовий об'єкт злочину, що являє собою вхідну в родовий об'єкт групу тісно пов'язаних між собою суспільних відносин [6, 26-30].

Коли розглядають класифікацію об'єкта по горизонталі, то виділяють основний та додатковий об'єкт. Останній буває двох видів: обов'язковий і необов'язковий (факультативний) [5, 113-115]. Така класифікація зумовлена тим, що один і той же злочин може посягати на декілька суспільних відносин.

Таким чином, беручи до уваги вище викладені загальнотеоретичні аспекти, спробуємо розкрити зміст суспільних відносин у сфері випуску та обігу цінних паперів.

Суб'єктами даних суспільних відносин є насамперед учасники фондового ринку – емітенти цінних паперів (векселедавці), інвестори в цінні папери (векселедержувачі), саморегульовані організації, професійні учасники фондового ринку, включаючи банки. Також суб'єктом суспільних відносин у сфері випуску та обігу цінних паперів є держава в особі контролюючого органу – Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Щодо предмета суспільних відносин у сфері випуску та обігу цінних паперів варто зазначити, що різні суб'єкти вказаних суспільних відносин вступають у такі відносини з приводу різних предметів. Наприклад, між емітентами та інвесторами в цінні папери виникають відносини з приводу набуття права власності на цінні папери, отримання доходу (відсотків) за цінними паперами, отримання корпоративних прав, залучення коштів до фондів підприємств. Між емітентами, інвесторами в цінні папери, та професійними учасниками фондового ринку створюються відносини з приводу переходу права власності на цінні папери (обіг цінних паперів), забезпечення зберігання цінних паперів на рахунках у цінних паперах, з приводу розкриття, отримання та розповсюдження інформації щодо цінних паперів. Між емітентами, професійними учасниками фондового ринку та Державною комісією цінних паперів та фондового ринку існують відносини з приводу забезпечення законності на ринку цінних паперів, формування та реалізації державної політики в сфері випуску та обігу цінних паперів тощо.

Соціально значуща діяльність (соціальний зв'язок) як зміст суспільних відносин виступає в двох формах: динамічній і статичній. По – перше, – це взаємодія між суб'єктами, яка характеризує зміст суспільних відносин. Прикладами слугують емісія цінних паперів (випуск цінних паперів у розумінні сукупності

дій) та розміщення емісійних цінних паперів, вчинення правочинів, пов'язаних з переходом права власності на цінний папір, провадження професійної діяльності на фондовому ринку, в тому числі депозитарна діяльність, державний контроль законності випуску та обігу цінних паперів та їх похідних. По-друге, — це певний правовий статус учасників даних суспільних відносин, їх права (компетенція) та обов'язки один щодо одного. Наприклад, це права та обов'язки емітентів при розміщенні цінних паперів, функції та компетенція Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при здійсненні державного регулювання та контролю законності функціонування ринку цінних паперів.

Для розкриття сутності об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, також необхідно провести класифікацію об'єкта даних злочинів, з урахуванням зазначених вище загальнотеоретичних аспектів.

Загальним об'єктом злочинів, у тому числі злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, є найбільш важливі суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом.

Визначаючи родовий об'єкт злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, ми маємо звернути увагу на те, до якого розділу КК України законодавець відніс ці злочини. Так, розділ VII «Злочини в сфері господарської діяльності» КК України містить низку статей (199, 223, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2), якими передбачена відповідальність за злочини у сфері випуску та обігу цінних паперів. Враховуючи викладене, можна визначити як родовий об'єкт злочинів в сфері випуску та обігу цінних паперів суспільні відносини, що склалися в процесі господарської діяльності незалежно від форм власності суб'єктів господарювання і які охороняються кримінальним правом.

На нашу думку, розділ VII «Злочини в сфері господарської діяльності» КК України охоплює надто широкий за обсягом родовий об'єкт даних злочинів, адже в його структурі міститься декілька груп складів злочинів, яким є притаманний свій окремий родовий об'єкт. У зв'язку з чим у кримінально-правовій літературі одночасно з родовим об'єктом злочинів пропонувалося виділяти видовий об'єкт. Проте, виходячи із філософських категорій «загального», «особливого» та «окремого» ми вважаємо, що в кримінальному законі неможливо виділяти в рамках родового об'єкта злочинів ще й видовий об'єкт.

У свою чергу, для підвищення ефективності застосування правоохоронними органами норм кримінального права пропонуємо шляхом внесення змін до чинного кримінального законодавства на основі родового об'єкта злочинів у сфері господарської діяльності сформулювати декілька самостійних об'єктів злочинів, наприклад, це злочини у сфері підприємницької діяльності суб'єктів господарювання та банкрутства, злочини в сфері приватизації державного і комунального майна, злочини у сфері фінансових інтересів держави та окремих суб'єктів господарювання, до яких доцільно було б віднести злочини в сфері випуску та обігу цінних паперів.

З іншого боку, для кожного злочину, який вчинюється на ринку цінних паперів, характерний свій безпосередній об'єкт. Так, для злочину, передбаченого ст. 199 КК України, є характерним складний безпосередній об'єкт, що включає в себе суспільні відносини в сфері обігу грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї та монополії держави на їх випуск. Безпосереднім об'єктом злочину за ст. 223 КК України будуть конкретні суспільні відносини, які склали-

ся в процесі емісії цінних паперів при відкритому та закритому їх розміщенні, а безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 223-1 КК України є конкретні суспільні відносини, які склалися в процесі подачі в установленому законом порядку документів для реєстрації випуску цінних паперів. У свою чергу, безпосереднім об'єктом злочину передбаченого ст. 223-2 КК України, слід визнати конкретні суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення депозитарної діяльності. Безпосереднім об'єктом злочину за ст. 224 КК України є конкретні суспільні відносини в сфері випуску (в розумінні сукупності дій) недержавних цінних паперів суб'єктами, які мають на те право. В злочині передбаченому ст. 232-1 КК України, безпосереднім об'єктом вважаємо суспільні відносини щодо використання інформації на фондовому ринку, а в злочині за ст. 232-2 КК України безпосереднім об'єктом слід визнати конкретні суспільні відносини в сфері надання інвесторам в цінні папери інформації про господарську діяльність емітента.

Додатковим об'єктом проаналізованих злочинів є права інвесторів на цінні папери. Такими правами можуть бути: право власності у випадку підроблення цінного паперу чи внесення до документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів, неправдивої інформації; корпоративні права при інвестуванні в акції акціонерних товариств тощо.

Факультативним об'єктом злочину за ст. 223-1 КК України є відносини в сфері оподаткування, адже занижуючи номінальну вартість цінних паперів, суб'єкт злочину намагається ухилитися від сплати податків.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок про те, що об'єктом досліджуваних злочинів. Загалом, є суспільні відносини в сфері випуску та обігу цінних паперів. Структурними елементами даних відносин є учасники суспільних відносин (учасники фондового ринку, держава в особі контролюючих органів), предмет суспільних відносин, тобто те з приводу чого учасники вступають між собою у такі відносини (набуття права власності на цінні папери, обігу цінних паперів, забезпечення законності на фондовому ринку) та соціальний зв'язок, як зміст суспільних відносин (емісія цінних паперів, розміщення цінних паперів, провадження професійної діяльності та державний контроль законності на ринку цінних паперів, права та обов'язки учасників ринку цінних паперів).

Також варто зазначити, що об'єкти досліджуваних злочинів класифікуються на загальний, родовий та безпосередні. В свою чергу, безпосередні об'єкти даних злочинів поділяються на основні та додаткові. Останні бувають двох видів — обов'язкові і не обов'язкові.

В цілому розв'язання проблеми об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, має досить важливе теоретичне і практичне значення для кваліфікації таких злочинних діянь. Зокрема, завдяки визначенню об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів буде можливим саме за цим об'єктом злочину відмежувати один злочин від іншого.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Кашкаров О. О.* Об'єкт злочинів, що посягають на випуск і обіг цінних паперів // *О.О. Кашкаров // Право і безпека.* — 2004. — №3 (№3/3).

2. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацій — Х.: Вища шк. Изд-во при ХГУ, 1988. — 198 с.

3. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. — М.: Госюриздат, 1960. — 229 с.

4. Дроздов А. В. Человек и общественные отношения / А. В. Дроздов. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1966. — 124 с.

5. Тацій В. Я. Об'єкт злочину / В. Я. Тацій // Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю. В. Булін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.; За ред. Проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 3-є вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — С. 101-115.

6. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ; платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків / М. М. Панов: Монографія / за ред. В. І. Борисов. — Х.: Право, 2009. — 184 с.

Вітко О. Ю. Об'єкт злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів: постановка проблеми

Анотація. У статті коротко викладається результат дослідження поняття і сутності об'єкта злочинів в сфері випуску та обігу цінних паперів. Досліджено структуру суспільних відносин, які склалися в сфері випуску та обігу цінних паперів, а також визначено родовий та безпосередні об'єкти злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів.

Ключеві слова: об'єкт злочину, суспільні відносини, цінний папір.

Вітко А. Ю. Объект преступлений в сфере выпуска и оборота ценных бумаг: постановка проблемы

Анотація. В статье автором кратко излагается результат исследования понятия и сущности объекта преступлений в сфере выпуска и оборота ценных бумаг. Исследовано структуру общественных отношений, сформировавшихся в сфере выпуска и оборота ценных бумаг, а также определено родовой и непосредственные объекты преступлений в сфере выпуска и оборота ценных бумаг.

Ключевые слова: объект преступлений, общественные отношения, ценные бумаги.

Vitko O. I. Object of criminal offences related to emission and circulation of securities: problem setting

Annotation. At the report author outlines briefly the result of concept and essence's target of a crime research in the field of securities issuance and circulation. The author analyzed the structure of social relations, which exist in the field of securities issuance and circulation. Moreover, the author determined the sort and direct crime's target in the field of securities issuance and circulation.

Key words: crime's object, social relations, securities.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2010.